

Merkeze müşteri olmak

Akif Emre, 16 Ağustos 2016

<http://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/merkeze-musteri-olmak-2031219>

Hegemonik sistem olarak Küresel Kapitalizm pek çok yönü itibariye bilinen sömürü sistemlerinden ayrılır. Batı merkezli dünya sistemi bildiğimiz anlamda emperyalizm, sömürgecilik gibi tahakküm yöntemlerini terk edeli çok oldu. Daha sofistike yöntemlerle merkez çevre ilişkisini sürdürmeye çalışıyorlar. Hegemoik sistemin sürdürülebilir olması için askeri güç vazgeçilmez bir unsur ancak yeterli değil. Askeri güç tek başına yeterli olsaydı Sovyetler dağılmazdı. Ya da Çin küresel dengelerde yeni bir güç merkezi olma istidadı göstermesi askeri gücünden çok ekonomik yükselişinde aramak gerekir. Kapitalizmin ulus devlet sınırlarını aşan etki gücüne dayalı merkez çevre ilişkisi yeniden düzenlemeyi gerektiriyor.

Özellikle Nakşilik üzerine yaptığı çalışmalarıyla bilinen İngiliz asıllı Hamid Algar modern insanı tanımlarken “mabudu para, mabudi banka” ifadesini kullanır. Kapitalist toplumda birey sistem ilişkisini çok iyi özetleyen bir ifade olarak bir kenara not edilmeli. Hamid Algar'ın aynı zamanda İran devrimini heyecanla karşılayan entelektüellerden biri olması nedeniyle mastercardın bu ülkede kullanıma başlanması haberi bu sözü hatırlattı. Habere göre İran'da artık mastercard kullanılabilir. Böylece küresel finans sistemin entegre olma yolunda önemli bir viraj daha alınmış oluyor. Gerçi, Dubai, bankaları üzerinden başka kartlar kullanılıyordu, ancak doğrudan batılılarla yapılan bir anlaşma ile İranlılar küresel finans sisteminin doğrudan müşterisi oluyorlardı.

Bu bağlamda Küresel Kapitalizmin tarihte bilinen hegemonik ilişkilerden, emperyal projelerden farkı, değişik kültür ve toplumlara eklenilebilme ve dönüştürme özelliği göstermesidir. Bunu da potansiyel toplumlara müşteri haline getirerek mümkün kılıyor. Küresel sisteme adapte edecek esneklikler göstererek ve bu eklenileme sürecinde sürekli kazanma umudunu vererek tüketim döngüsü kuruyor. Hem farklı toplumların farklı kültür ve değer yargılarını dönüştürüyor, tüketim elverişli hale getiriyor hem de kendini yeni duruma adapte edebiliyor.. hegemon -müşteri sistemini de kültür endüstrisi, yeni hayat tarzı, popüler ikonlar üzerinden hızlı biçimde dönüştürerek gerçekleştiriyor.

Kapitalist dünya sistemine müşteri olmakla müşteriler de kazançlı olacaksa sistem kendini neden riske atıyor, sömürü bunun neresinde şeklinde sorulabilir. Burada kritik nokta küresel kapitalizmin merkez ülkelerinin çevredeki müşterilerle kurduğu ve bozulmaması için her yönüne başvurduğu “dünya sistem” denilen dengede yatıyor. Merkez kapitalist ülkeler her durumda kazanan ve piyasayı belirleyen konumunu hiçbir zaman elden çıkarmamak üzere kurulmuş merkez-çevre, hegemon- bağımlılık ilişkisidir bu.

Çevredekiler iyi müşteri olarak yaldızlı ürünleri tüketmekten mutlu olurken merkezdekiler, piyasa dizayn etme ve konumunu tehdit edecek güce ulaşmamaları için gerektiğinde her tür yöntem başvurmayaya hazırdır. Tükettikçe mutlu olmaya alıştırmış müşteri devletler her geçen gün daha çok tüketen aynı zamanda daha fazla bağımlı olmayı peşinen kabul ediyor demektir.

Küresel Kapitalizmin kurduğu hegemonik sistemin bir diğer özelliği de merkez ülkeler her ne kadar sistemin ana eksenini oluştursalar da sonuçta kapitalist gücün ulus devletle farklı bir ilişkiye girmiş olmasıdır. Bir bakıma kapitalizm ulus devletin sırtına binerek sistemi kendi çıkarlarını önceleyecek biçimde sistemi formüle etmeye çalışıyor. Bu öncelik farkı zaman zaman ulus devlet ve onunla işbirliği yapan kapitalist hegemonlar arasında çelişkilerin çıkmasına da neden olabilir. Müşteri yapıları bu durumu cesaretlendiriyor olabilir. Oysa merkezin dışında kalan görece gelişen ülkelerin iştahını kabartan bu merkez ulus devletlerle sermaye arasındaki çelişki sanılanda çok daha fazla karışıktır.

20. yüzyılın ikinci yarısından sonuna kadar İslam dünyasında oluşan entelektüel, siyasi, toplumsal çabaların yanı sıra bizzat sömürgecilik sonrası ortaya çıkan ulus devletler eliyle bazı arayışlara tanık olundu.. Bu arayışların çoğu “İslamlaşma, İslami” gibi ön ekler alan girişimlerdi.. Bu girişimleri anlamlı bulmakla beraber hemen hepsi ya yetersiz, donanımsız çabalar olarak sonuç alamadı. Önemli bir kısmı da bizzat alternatif arayışların önünü tıkamak için İslami olduğunu ima eden sahte, kontrollü girişimlerdi. Adına İslami denilen devlet ve oluşumların ekserisi zaten özünde seküler yapılardı.

Gerek devletler eliyle tepeden gerekse İslami Hareketler vasıtasıyla yapılan alternatif sunma çabaları gerek entelektüel olarak, gerek ilmi birikim gerekse yetişmiş insan unsuru ve toplumsal yapı açısından zamana, emeğe, en önemlisi samimi arayışlara muhtaçtı. Ancak sermaye ve siyasi güce sahip krallıklar, rejimler kendi pratik çıkarlarını bir medeniyetin yeniden hayat bulmasından daha önemli saydıklarından, en iyimser yorumla, bunu idrak edemediklerinden yaldızlı sloganları olan içi boş projelerle zaman kaybedildi. Petrol sermayesinden, adı İslam ile başlayan ulus devletlere kadar güç merkezleri dünya sisteminin dayattığı kurallara alternatif oluşmasının önünü kestiler.

Hamid Algar'ın tanımladığı insan tipi anlaşılmadan kapitalim ayakta duramaz, dahası küreselleşemez. Çünkü zihinlerde başlıyor bağımlılık. Çevrede yer alan sisteme entegre olmuş müşteri devletler/yapılar da merkezin iktidarını tehdit etme potansiyeli gösterdiklerinde ise askeri yöntemler dahil her yola başvuracaktır. Hele nehir kurumaya başlamışsa...

Bu fasit daireyi kırabilmenin tek cümlelik formülü yok. En azından zihinlerimizde müşteri olmakla alternatif olmak arasında tercihimizi yaparak başlangıç yapabiliriz.